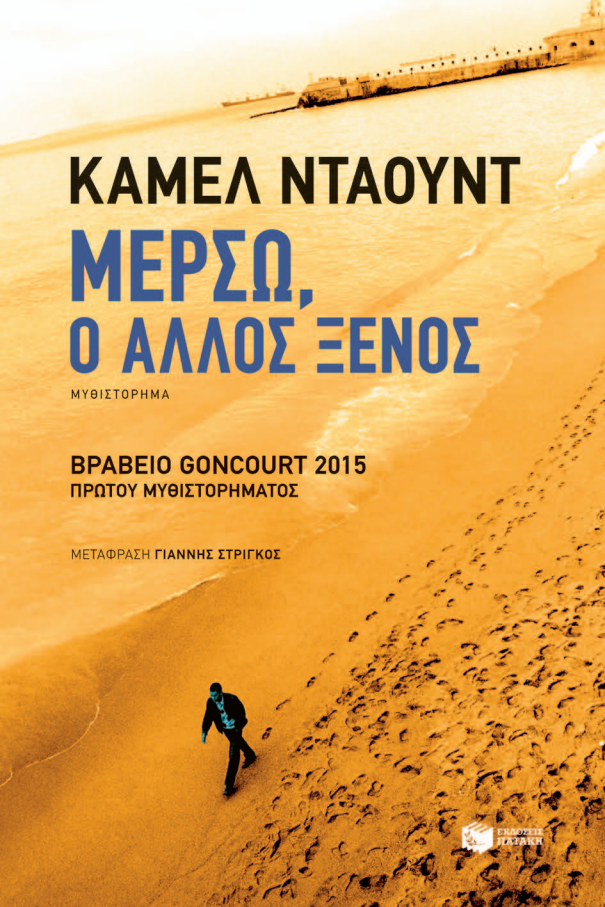

ΚΑΜΕΛ ΝΤΑΟΥΝΤ ΜΕΡΣΩ, Ο ΑΛΛΟΣ ΞΕΝΟΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΒΡΑΒΕΙΟ GONCOURT 2015
ΠΡΩΤΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΡΙΓΚΟΣ

Σήμερα, η μαμά ζει ακόμη.

Δε λέει τίποτα πια, αλλά θα μπορούσε να πει πολλά. Αντίθετα από μένα, που, αναμασώντας διαρκώς αυτή την ιστορία, την έχω πια σχεδόν ξεχάσει.

Θέλω να πω, πρόκειται για μια ιστορία που συνέβη πάνω από μισόν αιώνα πριν. Συνέβη κι έγινε πολύς λόγος γι' αυτήν. Οι άνθρωποι εξακολουθούν να τη συζητούν, αλλά αναφέρονται σ' έναν μονάχα νεκρό – έτσι, χωρίς να ντρέπονται, όπως βλέπεις, ενώ υπήρξαν δύο νεκροί. Μάλιστα, δύο. Πού οφείλεται αυτή η παράλειψη; Ο πρώτος ήξερε πώς να διηγηθεί μια ιστορία, σε σημείο μάλιστα που κατάφερε να κάνει το έγκλημά του να ξεχαστεί, ενώ ο δεύτερος ήταν ένας κακομοίρης αγράμματος που, καθώς φαίνεται, ο Θεός τον έπλασε μόνο και μόνο για να φάει μια σφαίρα και να ξαναγυρίσει στο χώμα, ένας ανώνυμος που δεν πρόλαβε καν να αποκτήσει όνομα.

Σου το λέω ευθύς εξαρχής: Ο δεύτερος νεκρός, αυτός που δολοφονήθηκε, είναι ο αδελφός μου. Δεν έχει απομείνει τίποτα απ' αυτόν. Απέμεινα μονάχα εγώ για να μιλήσω στη θέση του, καθιστός σε τούτο

το μπαρ, περιμένοντας τα συλλυπητήρια που κανείς ποτέ δε θα μου δώσει. Μπορεί να σου φαίνεται αστείο, αλλά αυτή είναι κατά κάποιον τρόπο η αποστολή μου· ένας μεταπωλητής της σιωπής των παρασκηνίων την ώρα που η αίθουσα αδειάζει. Αυτός είναι κι ο λόγος άλλωστε για τον οποίο έμαθα να μιλώ και να γράφω τούτη τη γλώσσα· για να μιλήσω στη θέση του νεκρού, να δώσω κάποια συνέχεια στα λόγια του. Ο δολοφόνος έγινε διάσημος και η ιστορία του είναι τόσο καλογραμμένη, που ούτε καν διανοούμαι να τη μιμηθώ. Ήταν η δική του γλώσσα. Γι' αυτό κι εγώ θα κάνω αυτό που έκαναν και άλλοι σε τούτη τη χώρα μετά την ανεξαρτησία της. Θα πάρω μία μία τις πέτρες από τα παλιά σπίτια των αποικιοκρατών και θα χτίσω ένα δικό μου σπίτι, μια δική μου γλώσσα. Οι λέξεις του δολοφόνου και οι εκφράσεις του είναι η δημόσια περιουσία μου. Η χώρα άλλωστε είναι διάσπαρτη από λέξεις που δεν ανήκουν πια σε κανέναν και που τις βλέπουμε στις βιτρίνες των παλιών μαγαζιών, στα κιτρινισμένα βιβλία, στα πρόσωπα, ή μεταμορφωμένες από την παράξενη διάλεκτο που κατασκευάζει η αποικιοκρατία.

Πάει πολύς καιρός λοιπόν που ο δολοφόνος έχει πεθάνει και πολύς καιρός που ο αδελφός μου έχει πάψει να υπάρχει – για όλους εκτός από μένα. Ξέρω, ανυπομονείς να μου κάνεις όλες εκείνες τις ερωτήσεις που σιχαίνομαι, αλλά σου ζητώ να με ακούσεις με προσοχή, θα καταλάβεις στο τέλος. Δεν πρόκειται για μια φυσιολογική ιστορία. Είναι μια ιστορία που την

πιάνει κανείς από το τέλος και πηγαίνει προς τα πίσω, μέχρι να φτάσει στην αρχή. Ναι, σαν ένα κοπάδι σολομούς σχεδιασμένο με μολύβι. Όπως όλοι, μάλλον έχεις διαβάσει κι εσύ την ιστορία έτσι όπως τη διηγήθηκε εκείνος που την έγραψε. Γράφει τόσο καλά, που οι λέξεις του μοιάζουν με πέτρες λαξευμένες από την ακρίβεια αυτοπροσώπως. Ήταν πολύ αυστηρός με τις λεκτικές αποχρώσεις ο ήρωάς σου, τις ανάγκαζε σχεδόν να γίνονται μαθηματικά. Άπειροι υπολογισμοί με βάση τις πέτρες και τα ορυκτά. Πρόσεξες τον τρόπο που γράφει; Μοιάζει να χρησιμοποιεί την τέχνη της ποίησης για να μιλήσει για έναν πυροβολισμό! Ο κόσμος του είναι καθαρός, σμιλεμένος από την πρωινή διαύγεια, ακριβής, αψεγάδιαστος, χαραγμένος από αρώματα και ορίζοντες. Η μοναδική σκιά είναι εκείνη των «Αράβων», αντικειμένων απροσδιόριστων και άτοπων, βγαλμένων από το «άλλοτε», σαν φαντάσματα που έχουν για γλώσσα μονάχα τον ήχο της φλογέρας. Πιστεύω πως πρέπει να είχε βαρεθεί να κλωθογουρίζει σε μια χώρα που δεν τον ήθελε ούτε νεκρό ούτε ζωντανό. Ο φόνος που διέπραξε μοιάζει με τον φόνο ενός εραστή απογοητευμένου από τη γη που δεν μπορεί να κατακτήσει. Πόσο πολύ πρέπει να υπέφερε ο άμοιρος! Να είναι παιδί ενός τόπου που δεν τον γέννησε...

Κι εγώ διάβασα τη δική του εκδοχή για τα γεγονότα. Όπως εσύ κι όπως εκατομμύρια άλλοι. Από την αρχή κιόλας, τα καταλαβαίνει κανείς όλα· εκείνος είχε το όνομα ενός ανθρώπου, ο αδελφός μου το

όνομα ενός ατυχήματος. Θα μπορούσε να τον αποκαλέσει «Ο Δύο το μεσημέρι», όπως ο άλλος βάφτισε τον μαύρο υπηρέτη του «Παρασκευά». Μια χρονική στιγμή της μέρας αντί για μια μέρα της εβδομάδας. «Δύο το μεσημέρι»... δεν είναι άσχημο. «Ζουτζ» στα αραβικά, το «δύο», το «ντουέτο», εκείνος κι εγώ, ανυποψίαστοι κατά κάποιον τρόπο δίδυμοι, για όσους γνωρίζουν την ιστορία αυτής της ιστορίας. Ένας Άραβας, εν ολίγοις, πρακτικά παροδικός, που έζησε δυο ώρες και είναι νεκρός εβδομήντα συνολικά χρόνια, ακόμη και μετά την ταφή του. Ο αδελφός μου ο Ζουτζ είναι σαν να βρίσκεται κάτω από ένα γυαλί· παρόλο που πέθανε δολοφονημένος, όλοι εξακολουθούν να τον αποκαλούν με το όνομα μιας ριπής ανέμου και δύο λεπτοδεικτών, ξανά και ξανά, έτσι ώστε να παίζει επανειλημμένα τον ίδιο του τον θάνατο, αποτέλεσμα της σφαίρας που του έριξε ένας Γάλλος ο οποίος δεν ήξερε τι να κάνει τη μέρα του κι όλο τον υπόλοιπο κόσμο που κουβαλούσε στους ώμους του.

Κι όμως! Όταν ξανασκέφτομαι αυτή την ιστορία, θυμώνω – τουλάχιστον κάθε φορά που βρίσκω τη δύναμη να θυμώσω. Ο Γάλλος είναι αυτός που παριστάνει τον νεκρό και που μιλάει ασταμάτητα για το πώς έχασε τη μητέρα του κι έπειτα για το πώς έχασε το σώμα του κάτω απ' τον ήλιο κι έπειτα για το πώς έχασε το κορμί της ερωμένης του κι έπειτα για το πώς πήγε στην εκκλησία για να διαπιστώσει ότι ο Θεός του είχε εγκαταλείψει το ανθρώπινο σώμα κι

έπειτα για το πώς ξενύχτησε τη σορό της μητέρας του και τη δική του κτλ. Μα τον Θεό, πώς γίνεται να σκοτώσεις κάποιον και να του κλέψεις ως και τον θάνατό του ακόμα; Ο αδελφός μου έφαγε τη σφαίρα, όχι εκείνος! Ο Μούσσα, όχι ο Μερσώ, έτσι δεν είναι; Υπάρχει κάτι που δεν μπορώ να το χωνέψω. Κανείς, ακόμα και μετά την ανεξαρτητοποίηση της χώρας, δεν προσπάθησε να μάθει το όνομα του θύματος, τη διεύθυνσή του, ποιοι ήταν οι πρόγονοί του, αν είχε ή δεν είχε παιδιά. Κανείς. Όλοι τους έμειναν με το στόμα ανοιχτό μπροστά στην τέλεια αυτή γλώσσα που κάνει τον αέρα να παίρνει όψεις διαμαντιού, και όλοι δήλωσαν πως συναισθάνονται τη μοναξιά του δολοφόνου, δίνοντάς του τα πιο λόγια συλλυπητήριά τους. Ποιος είναι σε θέση σήμερα να μου πει το πραγματικό όνομα του Μούσσα; Ποιος ξέρει ποιος ποταμός τον παρέσυρε ως τη θάλασσα, την οποία έπρεπε να διασχίσει με τα πόδια, μόνος, χωρίς λαό, χωρίς μαγική ράβδο; Ποιος ξέρει αν ο Μούσσα είχε πιστόλι, αν είχε μια φιλοσοφία ή αν είχε πάθει ηλίαση;

Ποιος είναι ο Μούσσα; Είναι ο αδελφός μου. Εκεί θέλω να καταλήξω. Να σου πω αυτά που ο Μούσσα δεν μπόρεσε ποτέ να πει. Ανοίγοντας την πόρτα αυτού του μπαρ, άνοιξες έναν τάφο, νεαρέ φίλε μου. Μήπως έχεις το βιβλίο στην τσάντα σου; Εντάξει τότε, διάβασέ μου τις πρώτες παραγράφους, σαν μαθητής...

Κατάλαβες; Δεν κατάλαβες; Να σου εξηγήσω. Με το που πεθαίνει η μάνα του, αυτός ο τύπος, ο δολο-

φόνος, παύει να έχει πατρίδα και πέφτει στην απραξία και στον παραλογισμό. Είναι ένας Ροβινσώνας που πιστεύει πως θ' αλλάξει τη μοίρα του σκοτώνοντας τον Παρασκευά του, αλλά ανακαλύπτει πως βρίσκεται παγιδευμένος σ' ένα νησί κι αρχίζει να ρητορεύει με ευφυΐα σαν αυτάρεσκος παπαγάλος. «*Poor Meursault, where are you?*» Επανάλαβε για λίγο αυτή την κραυγή και θα σου φανεί λιγότερο γελοία, σ' τ' ορκίζομαι. Σ' το ζητάω για το δικό σου καλό. Εγώ το ξέρω απέξω το βιβλίο, μπορώ να σου το απαγγείλω ολόκληρο σαν το Κοράνι. Την ιστορία αυτή την έγραψε ένα πτώμα, όχι ένας συγγραφέας. Το ξέρουμε από τον τρόπο που υποφέρει από τον ήλιο κι από την ακτινοβολία των χρωμάτων κι επίσης επειδή δεν έχει γνώμη για τίποτα εκτός από τον ήλιο, τη θάλασσα και τις πέτρες τού άλλοτε. Από την πρώτη κιόλας στιγμή, νιώθουμε πως αναζητά τον αδελφό μου. Στην πραγματικότητα, τον αναζητά όχι τόσο για να τον συναντήσει, αλλά για να μην αναγκαστεί ποτέ να το κάνει. Αυτό που με πονάει, κάθε φορά που το σκέφτομαι, είναι πως τον σκότωσε δρασκελίζοντάς τον, όχι πυροβολώντας τον. Ξέρεις, το έγκλημά του έχει μια μεγαλοπρεπή νωχέλεια. Η οποία στη συνέχεια κατέστησε αδύνατη κάθε απόπειρα να αναδειχθεί ο αδελφός μου ως μάρτυρας. Η έννοια του «μάρτυρα» επικράτησε πολύ μετά τη δολοφονία του. Στο αναμεταξύ, το σώμα του αδελφού μου έλιωσε και το βιβλίο γνώρισε την επιτυχία που όλοι ξέρουμε. Έτσι λοιπόν, στη συνέχεια, οι πάντες έκαναν κάθε δυνατή

προσπάθεια να αποδείξουν πως δεν υπήρξε φόνος, αλλά μονάχα ηλίαση.

Χα χα! Τι πίνεις; Εδώ τα καλύτερα ποτά τα κερνάνε μετά θάνατον, όχι πριν. Έτσι είναι η θρησκεία, αδελφέ μου, βιάσου, σε μερικά χρόνια το μοναδικό μπαρ που θα είναι ακόμα ανοιχτό θα είναι στον Παράδεισο, όταν θα 'χει έρθει το τέλος του κόσμου.

Θα σου συνοψίσω την ιστορία προτού σ' τη διηγηθώ. Ένας άντρας που ξέρει να γράφει σκοτώνει έναν Άραβα που εκείνη τη μέρα δεν έχει καν όνομα –σαν να το κρέμασε σε κάποιο καρφί μπαίνοντας στη σκηνή–, κι έπειτα αρχίζει να μας εξηγεί πως για τούτο φταίει ένας Θεός που δεν υπάρχει κι αυτό που μόλις συνειδητοποίησε κάτω από τον ήλιο, και το θαλασσινό αλάτι που τον αναγκάζει να κλείσει τα μάτια. Κατ' αυτό τον τρόπο, ο φόνος γίνεται μια πράξη απολύτως ατιμώρητη και παύει ήδη να είναι έγκλημα, επειδή δεν υπάρχει νόμος ανάμεσα στις δώδεκα και τις δύο το μεσημέρι, ανάμεσα σ' εκείνον και τον Ζουτζ, ανάμεσα στον Μερσώ και τον Μούσσα. Κι έπειτα, για εβδομήντα χρόνια, όλοι συνεργάζονται για να εξαφανίσουν στα γρήγορα το πτώμα του θύματος και να μετατρέψουν τον τόπο του εγκλήματος σε άυλο μουσείο. Τι πάει να πει Μερσώ; Αυτός που πεθαίνει μόνος; Αυτός που πεθαίνει ανόητος; Που δεν πεθαίνει ποτέ;* Ο αδελφός μου δεν είχε δικαίωμα να

* Λογοπαίγνιο στα γαλλικά με τη συνήχηση του ονόματος Μερσώ (Meursault): αντίστοιχα «Meurt seul» (πεθαίνει μόνος), «Meurt

πει λέξη σ' όλη αυτή την ιστορία. Κι εδώ, εσύ, όπως κι οι μεγαλύτεροι από σένα, είσαι σε λάθος δρόμο. Τον παραλογισμό τον κουβαλάμε ο αδελφός μου κι εγώ στην πλάτη μας και στα σωθικά της γης μας, εμείς, όχι ο άλλος. Προσπάθησε να καταλάβεις, δεν εκφράζω ούτε θλίψη, ούτε θυμό. Δεν παριστάνω καν τον πενθούντα, μονάχα... μονάχα που τι; Δεν ξέρω. Νομίζω πως θα 'θελα να αποδοθεί δικαιοσύνη. Μπορεί να ακούγεται γελοίο στην ηλικία μου... Αλλά είναι αλήθεια, σ' τ' ορκίζομαι. Και δεν εννοώ μ' αυτό τη δικαστική δικαιοσύνη, αλλά τη δικαιοσύνη των ισορροπιών. Κι έπειτα, έχω κι άλλον λόγο. Θέλω να φύγω απ' αυτό τον κόσμο χωρίς να με ακολουθεί ένα φάντασμα. Νομίζω πως καταλαβαίνω γιατί γράφει κανείς πραγματικά βιβλία. Όχι για να γίνει διάσημος, αλλά για να γίνει ακόμα πιο αόρατος, απαιτώντας ταυτόχρονα να γευτεί τον αληθινό πυρήνα του κόσμου.

Πιες και κοίτα απ' το παράθυρο· θα 'λεγε κανείς πως η χώρα είναι ένα ενυδρείο. Καλά, καλά, φταις κι εσύ, φίλε μου, η περιέργειά σου με προκαλεί. Πάνε χρόνια τώρα που σε περίμενα, κι αν δεν μπορώ να γράψω το βιβλίο μου, μπορώ τουλάχιστον να σου το αφηγηθώ, έτσι δεν είναι; Κάποιος που πίνει πάντα ονειρεύεται πως υπάρχει ένας άλλος που τον ακούει. Αυτό είναι το απόφθεγμα της ημέρας, σημείωσέ το στα τεφτέρια σου...

sot» (πεθαίνει ανόητος) και «Ne meurt jamais» (δεν πεθαίνει ποτέ). [Σ.τ.Μ.]

Είναι απλό, η ιστορία αυτή θα 'πρεπε λοιπόν να ξαναγραφτεί, στην ίδια γλώσσα, αλλά από τα δεξιά προς τα αριστερά. Αρχίζοντας δηλαδή από το ακόμη ζωντανό σώμα, τα δρομάκια που το οδήγησαν στον χαμό του, το μικρό όνομα του Άραβα, μέχρι τη στιγμή που τον βρήκε η σφαίρα. Έμαθα λοιπόν αυτή τη γλώσσα, εν μέρει, για να διηγηθώ ετούτη την ιστορία για λογαριασμό του αδελφού μου, που ήταν φίλος του ήλιου. Δε σου ακούγεται αληθοφανές αυτό; Κακώς. Έπρεπε να βρω την απάντηση που κανείς ποτέ δε θέλησε να μου δώσει όταν έπρεπε. Μια γλώσσα πίνεται και μιλιέται, και κάποια μέρα σε κατοικεί· και τότε αρχίζει σιγά σιγά να αντιλαμβάνεται τα πράγματα στη θέση σου, κυριεύει ολοκληρωτικά το στόμα, όπως το κάνει ένα ζευγάρι σ' ένα αχόρταγο φιλί. Κάποτε γνώρισα κάποιον που είχε μάθει να γράφει στα γαλλικά επειδή μια μέρα ο αναλφάβητος πατέρας του έλαβε ένα τηλεγράφημα που κανείς δεν μπορούσε να το διαβάσει – αυτό συνέβη την εποχή του ήρωά σου και των αποικιοκρατών. Το τηλεγράφημα σάπιζε μια ολόκληρη βδομάδα στην τσέπη του μέχρι να βρεθεί κάποιος να του το διαβάσει. Σε τρεις αράδες τού ανακοίνωναν τον θάνατο της μητέρας του, σ' ένα άδεντρο σημείο της ενδοχώρας. «Έμαθα να γράφω για χάρη του πατέρα μου και για να μην ξανασυμβεί ποτέ κάτι τέτοιο. Ποτέ δε θα ξεχάσω το πόσο είχε θυμώσει με τον εαυτό του, ούτε το βλέμμα του που ζητούσε τη βοήθειά μου» μου είχε πει αυτός ο άνθρωπος. Κατά βάθος, το έκανα για τον ίδιο λόγο.

Έλα λοιπόν, ξανάρχισε να διαβάζεις, παρόλο που όλα είναι γραμμένα στο μυαλό μου. Κάθε βράδυ, ο αδελφός μου ο Μούσσα, ή αλλιώς ο Ζουτζ, ξεπροβάλλει απ' το Βασίλειο των Νεκρών και μου τραβάει τα γένια φωνάζοντας: «Χαρούν, αδελφέ μου, γιατί το άφησες να συμβεί αυτό; Δεν είμαι δαμάλι, που να πάρει η οργή, ο αδελφός σου είμαι!». Έλα λοιπόν, διάβασε!

Ας διευκρινίσουμε πρώτα απ' όλα το εξής: Ήμασταν μονάχα δυο αδέρφια, δεν είχαμε καμία αδελφή ελαφρών ηθών, όπως υπονοεί ο ήρωάς σου στο βιβλίο του. Ο Μούσσα ήταν μεγαλύτερός μου, το κεφάλι του άγγιζε τα σύννεφα. Ήταν ψηλός, ναι, είχε κορμί αδύνατο και μυώδες εξαιτίας της πείνας και της δύναμης που αποκτά κανείς από την οργή. Το πρόσωπό του ήταν γεμάτο γωνίες, είχε μεγάλα χέρια που με υπερασπίζονταν και βλέμμα σκληρό λόγω της χαμένης γης των προγόνων μας. Αλλά όταν το σκέφτομαι, νομίζω πως από τότε μας αγαπούσε όπως αγαπούν οι νεκροί, δηλαδή μ' ένα βλέμμα που προερχόταν απ' το υπερπέραν και χωρίς ανώφελα λόγια. Λίγες εικόνες έχω κρατήσει από εκείνον, αλλά θέλω οπωσδήποτε να σ' τις περιγράψω επιμελώς. Όπως εκείνη τη μέρα που επέστρεψε νωρίς από τη λαϊκή αγορά της γειτονιάς μας ή του λιμανιού· δούλεψε εκεί ως αχθοφόρος και παιδί για όλες τις δουλειές, κουβαλώντας, σέρνοντας, σηκώνοντας, ιδροκοπώντας. Εκείνη τη μέρα, με βρήκε να παίζω μ' ένα παλιό λάστιχο και τότε με πήρε στις πλάτες του και μου ζήτησε να τον

πιάσω απ' τα αυτιά, σαν να ήταν το κεφάλι του τιμόνι. Θυμάμαι τη χαρά που μ' έκανε να φτάσω στα ουράνια, την ώρα που εκείνος έβαλε το λάστιχο να τσουλάει μπροστά μας μιμούμενος τον θόρυβο της μηχανής. Θυμάμαι τη μυρωδιά του. Μια έντονη μυρωδιά από σάπια λαχανικά και ιδρώτα, μυς και ανάσα, ανάκατα. Και μια άλλη εικόνα, από τη μέρα της γιορτής του Αϊντ.* Την προηγούμενη μέρα μού είχε δώσει καρπαζιά για μια κουταμάρα που είχα κάνει και τώρα νιώθαμε άσχημα κι οι δυο μας. Ήταν η ημέρα της συγχώρεσης, υποτίθεται πως έπρεπε να μου δώσει ένα φιλί, αλλά εγώ δεν ήθελα να τον κάνω να ρίξει τη θέση του ή να ταπεινωθεί ζητώντας μου συγγνώμη, ούτε καν στο όνομα του Θεού. Θυμάμαι επίσης το χάρισμα που είχε να στέκεται ακίνητος στο κατώφλι του σπιτιού μας, απέναντι απ' τον τοίχο των γειτόνων, μ' ένα τσιγάρο κι ένα φλιτζάνι σκέτο καφέ που του έφερνε η μητέρα μου.

Ο πατέρας μας είχε εξαφανιστεί εδώ και αιώνες, είχε σκορπίσει στις φήμες εκείνων που έλεγαν πως τον είχαν συναντήσει στη Γαλλία, και μονάχα ο Μούσσα άκουγε τη φωνή του και μας εξιστορούσε μετά τι του υπαγόρευε ο πατέρας στα όνειρά του. Ο αδελφός μου τον είχε ξαναδεί μία μόνο φορά, αλλά από τόσο μακριά, ώστε δεν ήταν απόλυτα σίγουρος ότι ήταν αυτός. Παιδί, ήξερα να ξεχωρίζω τις μέρες που είχαν

* Αϊντ: μια από τις σημαντικότερες θρησκευτικές εορτές για το Ισλάμ, που σχετίζεται με τη θυσία και τη συγχώρεση. [Σ.τ.Μ.]

ακουστεί φήμες για τον πατέρα μας από τις μέρες που δεν είχαν ακουστεί. Όταν ο αδελφός μου ο Μούσσα άκουγε κάτι για εκείνον, γύριζε σπίτι με κινήσεις πυρετώδεις, βλέμμα φλογερό, κι έστηνε ψιθυριστή κουβέντα πολλή ώρα με τη μάνα μας, κουβέντα που κατέληγε σε άγριους καβγάδες. Εμένα με άφηναν έξω απ' αυτό, αλλά την ουσία την είχα καταλάβει. Για κάποιον αδιευκρίνιστο λόγο, ο Μούσσα κρατούσε κακία στη μαμά κι εκείνη αμυνόταν μ' έναν τρόπο ακόμα πιο ανεξήγητο. Μέρες και νύχτες γεμάτες ανησυχία, γεμάτες θυμό· και θυμάμαι τον πανικό που μ' έπιανε στη σκέψη πως μπορεί να μας εγκατέλειπε κι ο Μούσσα. Αλλά εκείνος επέστρεφε πάντα τα ξημερώματα, μεθυσμένος, κατά παράξενο τρόπο περήφανος για την επανάστασή του και σαν οπλισμένος με μια καινούρια δύναμη. Κι έπειτα ο αδελφός μου ο Μούσσα ξεμεθούσε, σαν να κατέβαζε τους διακόπτες. Αρκούσε να πέσει για ύπνο και τότε η μητέρα μου ανακτούσε την κυριαρχία που είχε πάνω του. Κάποιες εικόνες στο μυαλό μου, αυτό είναι το μόνο που έχω να σου προσφέρω. Ένα φλιτζάνι καφέ, μερικά αποτσίγαρα, τα πάνινα παπούτσια του, τη μαμά να κλαίει κι έπειτα να συνέρχεται γρήγορα για να χαμογελάσει σε μια γειτόνισσα που ήρθε να δανειστεί λίγο τσάι ή μερικά μπαχαρικά, περνώντας από τη θλίψη στην ευγένεια με μια ταχύτητα που μ' έκανε ήδη να αμφιβάλλω για την ειλικρίνειά της. Τα πάντα στρέφονταν γύρω από τον Μούσσα κι ο Μούσσα στρεφόταν γύρω απ' τον πατέρα μας, τον οποίο δε

γνώρισα ποτέ και που δε μου άφησε για κληρονομιά τίποτε άλλο πέρα από το οικογενειακό μας όνομα. Ξέρεις ποιο ήταν το όνομά μας τότε; Ουλέντ ελ-Ασσάς, που σημαίνει «γιοι του φύλακα». Του φρουρού, για την ακρίβεια. Ο πατέρας μου φρουρούσε ένα εργοστάσιο που έφτιαχνε δε θυμάμαι τι. Μια νύχτα, εξαφανίστηκε. Κι αυτό ήταν όλο. Έτσι έλεγαν. Τούτο συνέβη λίγο μετά τη γέννησή μου, στη δεκαετία του '30. Γι' αυτό τον φαντάζομαι πάντα σκυθρωπό, να κρύβεται πίσω από ένα πανωφόρι ή μια μαύρη κελεμπία, κουλουριασμένο σε μια κακοφωτισμένη γωνιά, άλαλο και χωρίς καμιά απάντηση για μένα.

Ο Μούσσα ήταν λοιπόν ένας θεός λιτός και ολιγόλογος, που η πλούσια γενειάδα του και τα μπράτσα του, ικανά να στραγγαλίσουν τον στρατιώτη οποιουδήποτε αρχαίου φαραώ, τον έκαναν να μοιάζει με γίγαντα. Θέλω να σου πω μ' αυτό πως τη μέρα που πληροφορηθήκαμε τον θάνατό του και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες πέθανε δεν ένιωσα ούτε πόνο ούτε θυμό, αλλά πρώτα απ' όλα απογοήτευση και προσβολή, σαν κάποιος να με είχε θίξει. Ο αδελφός μου ο Μούσσα, που ήταν ικανός να ανοίξει τη θάλασσα στα δύο, να πεθάνει με τόσο ασήμαντο τρόπο, σαν κοινός κομπάρσος, σε μια παραλία που σήμερα δεν υπάρχει πια, κοντά στα κύματα που θα 'πρεπε να τον είχαν κάνει αιωνίως ξακουστό!

Δεν τον έκλαψα σχεδόν ποτέ, απλά έπαψα να κοιτώ τον ουρανό όπως τον κοιτούσα πριν. Άλλωστε, αργότερα, δε συμμετείχα καν στον πόλεμο της απε-

λευθέρωσης. Ήξερα πως θα τον κερδίζαμε εκ των προτέρων, από τη στιγμή που οι δικοί μου σκοτώνονταν από κόπωση και θερμοπληξία. Για μένα, όλα έγιναν ξεκάθαρα μόλις έμαθα να διαβάζω και να γράφω· είχα τη μητέρα μου, ενώ ο Μερσώ είχε χάσει τη δική του. Εκείνος σκότωσε, ενώ εγώ ήξερα πως επρόκειτο για την ίδια του την αυτοκτονία. Η αλήθεια είναι, όμως, ότι αυτά τα πίστευα προτού η σκηνή περιστραφεί πάνω στον άξονα και αντιστραφούν οι ρόλοι. Προτού συνειδητοποιήσω πόσο πολύ ήμασταν –αυτός κι εγώ– σύντροφοι στο ίδιο κελί, σ’ ένα κλειστοφοβικό δράμα όπου τα σώματα είναι μόνο κοστούμια.

Έτσι λοιπόν, η ιστορία αυτού του φόνου δεν αρχίζει με την περίφημη φράση «Σήμερα πέθανε η μαμά», αλλά μ’ αυτό που ποτέ κανείς δεν άκουσε, δηλαδή μ’ αυτό που είπε στη μητέρα μου ο αδελφός μου ο Μούσσα εκείνη τη μέρα, προτού βγει: «Θα γυρίσω νωρίτερα απ’ ό,τι συνήθως». Θυμάμαι πως ήταν μια μέρα χωρίς. Θυμήσου τον κόσμο μου και το δυαδικό του ημερολόγιο: οι μέρες με φήμες για τον πατέρα μου και οι μέρες χωρίς φήμες, που ο Μούσσα τις περνούσε καπνίζοντας, καβγαδίζοντας με τη μαμά και κοιτώντας με σαν έπιπλο που θέλει τάισμα. Στην πραγματικότητα, το συνειδητοποιώ, έκανα ό,τι κι ο Μούσσα· εκείνος αντικατέστησε τον πατέρα μου κι εγώ αντικατέστησα εκείνον. Όμως τώρα σου λέω ψέματα, όπως έλεγα ψέματα στον εαυτό μου πάρα πολύ καιρό. Η αλήθεια είναι πως το μόνο που κατά-

φερε η Ανεξαρτησία ήταν να ωθήσει τους μεν και τους δε να ανταλλάξουν ρόλους. Εμείς ήμασταν τα φαντάσματα αυτής της χώρας την εποχή που την εκμεταλλεύονταν οι αποικιοκράτες σουλατσάροντας ανάμεσα σε καμπαναριά, κυπαρίσσια και πελαργούς. Και σήμερα; Σήμερα συμβαίνει το αντίθετο! Μερικές φορές οι αποικιοκράτες ξανάρχονται, κρατώντας απ’ το χέρι τους απογόνους τους, με ταξιδιωτικά γκρουπ που οργανώνονται για τους Γάλλους που γεννήθηκαν εδώ ή για τα παιδιά των νοσταλγών, προσπαθώντας να ξαναβρούν άλλος έναν δρόμο, άλλος ένα σπίτι κι άλλος ένα δέντρο με αρχικά χαραγμένα πάνω στον κορμό του. Είδα πρόσφατα ένα γκρουπ από Γάλλους μπροστά σ’ ένα καπνοπωλείο, στο αεροδρόμιο. Έμοιαζαν με φαντάσματα διακριτικά και άφωνα, μας κοιτούσαν σιωπηλά, εμάς τους Άραβες, λες κι ούτε λίγο ούτε πολύ ήμασταν πέτρες ή δέντρα ξερά. Κι όμως, τώρα πια όλα αυτά είναι μια ιστορία που έχει τελειώσει. Αυτό έλεγε η σιωπή τους.

Δεν πρέπει να σου διαφεύγει το πιο σημαντικό όταν διερευνάς ένα έγκλημα: Ποιος είναι ο νεκρός. Ποιος ήταν; Θέλω να σημειώσεις το όνομα του αδελφού μου, γιατί αυτός σκοτώθηκε πρώτος κι αυτόν εξακολουθούν να σκοτώνουν. Επιμένω, αλλιώς καλύτερα να τελειώσουμε εδώ. Να πάρεις εσύ το βιβλίο σου κι εγώ το πτώμα μου και να τραβήξει ο καθένας τον δρόμο του. Τι φτωχό γενεαλογικό δέντρο πάντως! Είμαι ο γιος του φύλακα, ο Ουλντ ελ-Ασσάς, κι ο αδελφός του Άραβα. Ξέρεις, εδώ στο Οράν, η κατα-

γωγή του καθενός αποτελεί έμμονη ιδέα. Οι Ουλέντ ελ-Μπλεντ, οι πραγματικοί γιοι της πόλης, της χώρας. Ο καθένας θέλει να είναι ο μοναχογιός αυτής της πόλης, ο πρώτος, ο ύστατος, ο παλαιότερος. Υπάρχει η αγωνία του νόθου σ' αυτή την ιστορία, δε νομίζεις; Ο καθένας προσπαθεί να αποδείξει πως πρώτος αυτός –αυτός, ο πατέρας του ή κάποιος πρόγονός του– ήρθε να μείνει εδώ και πως όλοι οι άλλοι είναι ξένοι, χωριάτες δίχως γη που η Ανεξαρτησία τούς εξευγένισε όλους μαζί, χύμα. Πάντοτε αναρωτιόμουν γιατί ετούτοι οι άνθρωποι διακατέχονται απ' το άγχος να ψάχνουν με μανία στα νεκροταφεία. Ναι, ναι, ίσως ο φόβος ή η κούρσα της ιδιοκτησίας. Οι πρώτοι που κατοίκησαν εδώ; «Τα ποντίκια» λένε οι πιο αμφισβητίες ή οι πιο νεόφερτοι. Είναι μια πόλη που έχει τα πόδια της ανοιχτά προς τη θάλασσα. Παρατήρησε λίγο το λιμάνι καθώς θα κατεβαίνεις προς τις παλιές συνοικίες του Σιντί-ελ-Χουαρί, προς τη μεριά της ισπανικής μαρίνας, μυρίζει γριά πουτάννα που η νοσταλγία την κάνει φλύαρη. Καμιά φορά κατεβαίνω προς τον φουντωτό κήπο του δρόμου του Λετάν* για να πιω κάτι μόνος και να πλησιάσω σε απόσταση αναπνοής τους παρανόμους. Ναι, εκεί που υπάρχει αυτή η παράξενη και πυκνή βλάστηση, φίκοι, κωνοφόρα, αλόες, χώρια οι φοίνικες και τ' άλλα δέντρα που είναι πιο βαθιά κρυμμένα, που πολλαπλασιάζο-

* Πολύ γνωστό σεργιάνι στο Οράν, που πήρε το όνομά του από τον Georges Létang, Γάλλο στρατιωτικό του 19ου αιώνα. [Σ.τ.Μ.]

νται τόσο στον ουρανό όσο και κάτω από τη γη. Κάτω απ' το έδαφος υπάρχει ένας αχανής λαβύρινθος από ισπανικές και τουρκικές στοές, τις οποίες έχω επισκεφτεί. Συνήθως είναι κλειστές, αλλά έχω παρατηρήσει εκεί ένα εκπληκτικό θέαμα: τις ρίζες των αιωνόβιων δέντρων, ιδωμένες εκ των έσω ως πούμε, γιγάντιες και φιδωτές, πελώρια γυμνά άνθη που μοιάζουν να αιωρούνται. Πήγαινε να δεις αυτό τον κήπο. Μου αρέσει το μέρος, αλλά μερικές φορές διαισθάνομαι τις αναθυμιάσεις ενός γυναικείου φύλου, γιγάντιου κι εξουθενωμένου. Αυτό επιβεβαιώνει κάπως την ακόλαστη εικόνα που έχω στον νου μου, η πόλη αυτή έχει τα πόδια της ανοιχτά προς τη θάλασσα, τους μηρούς της ορθάνοιχτους, από το μικρό λιμάνι ως τα ψηλότερα σημεία της, εκεί όπου βρίσκεται αυτός ο πληθωρικός και ευωδιαστός κήπος. Ένας στρατηγός –ο στρατηγός Λετάν– συνέλαβε στο μυαλό του τον κήπο το 1847. Εγώ θα έλεγα πως τον γονιμοποίησε, χα χα! Πρέπει να πας οπωσδήποτε, θα καταλάβεις τότε γιατί οι ντόπιοι καίγονται από επιθυμία να έχουν ξακουστούς προγόνους. Για να ξεφύγουν απ' το προφανές.

Το σημείωσες, έτσι; Τον αδελφό μου τον έλεγαν Μούσσα. Είχε όνομα. Αλλά θα μείνει γνωστός για πάντα ως «ο Άραβας». Ο τελευταίος στη λίστα, αποκλεισμένος από τον κατάλογο του Ροβινσώνα σου. Παράξενο δεν είναι; Εδώ και αιώνες ο αποικιοκράτης επεκτείνει τον πλούτο του δίνοντας ονόματα σ' αυτά που σφετερίζεται και αφαιρώντας τα ονόματα απ'

αυτά που τον ενοχλούν. Αποκαλεί τον αδελφό μου «ο Άραβας», απλά για να τον σκοτώσει όπως σκοτώνει κανείς τον χρόνο του, περιφερόμενος άσκοπα. Αν θες να ξέρεις, η μητέρα μας πάλευε χρόνια για να εξασφαλίσει ένα επίδομα ως μητέρα μάρτυρα, μετά την Ανεξαρτησία. Όπως φαντάζεσαι βέβαια, δεν κατάφερε ποτέ να το πάρει. Και γιατί, παρακαλώ; Αδύνατον να αποδειχθεί πως ο Άραβας ήταν γιος – και αδελφός. Αδύνατον να αποδειχθεί πως υπήρξε, παρόλο που δολοφονήθηκε δημοσίως. Αδύνατον να βρεθεί και να πιστοποιηθεί πως υπήρξε κάποια σχέση ανάμεσα στον Μούσσα και τον ίδιο τον Μούσσα! Πώς να το πεις αυτό στην ανθρωπότητα, αν δεν ξέρεις να γράφεις βιβλία; Κατά τους πρώτους μήνες της Ανεξαρτησίας, η μαμά έχασε αρκετό χρόνο προσπαθώντας να μαζέψει υπογραφές ή να βρει μάρτυρες, αλλά εις μάτην. Από τον Μούσσα δεν υπήρχε ούτε καν το πτώμα του!

Μούσσα... Μούσσα... Μούσσα... Μερικές φορές μου αρέσει να λέω ξανά και ξανά αυτό το όνομα, για να μην εξαφανιστεί στα γράμματα της αλφαβήτου. Επιμένω σ' αυτό και θέλω να το γράφεις με μεγάλους χαρακτήρες. Ένας άνθρωπος απέκτησε μικρό όνομα μισόν αιώνα μετά τον θάνατό του και τη γέννησή του. Επιμένω.

Κερνάω εγώ τα ποτά αυτό το πρώτο βράδυ. Κι εσένα, πώς είναι το όνομά σου;

2

Γεια σου. Ναι, ο ουρανός είναι ωραίος, σαν παιδική χρωματιστή ζωγραφιά. Ή σαν προσευχή που εισακούστηκε. Πέρασα άσχημη νύχτα. Μια νύχτα θυμού. Του θυμού που σε πνίγει, που σε ποδοπατάει, σου γίνεται τσιμπούρι κάνοντάς σου συνεχώς την ίδια ερώτηση, σε υποβάλλει σε βασανιστήρια για να σου αποσπάσει μια ομολογία ή ένα όνομα. Μετά από κάτι τέτοιο είσαι καταρρακωμένος, σαν να σ' έχουν ανακρίνει, νιώθεις μάλιστα πως έγινες προδότης.

Με ρωτάς αν θέλω να συνεχίσω; Ναι, φυσικά, μια φορά μού δόθηκε κι εμένα η ευκαιρία να απαλλαγώ απ' αυτή την ιστορία...

Ως παιδί, για πολύ καιρό, μου διηγούνταν ένα και μόνο δήθεν θρυλικό παραμύθι τα βράδια. Αυτό του δολοφονημένου αδελφού μου, του Μούσσα, που αναλόγως τις διαθέσεις της μητέρας μου έπαιρνε κάθε φορά διαφορετική μορφή. Στη μνήμη μου, οι νύχτες αυτές έχουν συνδεθεί με βροχερούς χειμώνες, με το φως του λυχναριού να φωτίζει αμυδρά το φτωχικό μας και με την ψιθυριστή φωνή της μαμάς. Αυτό δε συνέβαινε συχνά, γινόταν μονάχα όταν δεν είχαμε